PIERWSZA OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA BIBLIOTEKARSKA W PABIANICACH

INFORMATOR

1
тара.

Pierwszemu Ogólnopolskiemu Zjazdowi
niechaj
ten Informator służy i ułatwi pracę.

Pabianice, 24. 10. 1945 r.

RYS HISTORYCZNY

Pabianice należą do miejscowości bardzo starych. Za panowania pierwszych Piastów wchodziły w skład kasztelanii zwanej Chropy i stanowiły wraz ze wsiami okolicznymi własność panującego księcia.

Gdy panującym w Polsce był Władysław Herman, kasztelania Chropy przesła na własność Kapituły Krakowskiej, czyli zgromadzenia biskupów i kanoników krakowskich. A było tak: żona Władysława Hermana, Judyta, nie mogła się doczekać potomka płci męskiej, który by mógł przejąć władzę książęcą po ojcu, postanowiła ubłagać Boga ofiarą o błogosławieństwo. W tym też celu za jej wstawiennictwem Władysław Herman w roku 1086 ofiarował Kapitule Krakowskiej kasztelanię Chropy. Judyta wkrótce urodziła syna Bolesława, zwanego w historii Krzywoustym. Stąd też powstała legenda, że Bolesław Krzywousty urodził się w Pabianicach na Zamku.

W początkach XIV wieku, za panowania Władysława Łokietka, Pabianice zostały wyniesione do godności miasta. O nazwie — Pabianic — krąży wśród miejscowej ludności następująca legenda:

„Na zamku mieszkała księżniczka Fabianka. Miała krzywe usta, nie chciała pokazywać się mieszkańcom i dlatego do kościoła chodziła tajnym podziemnym wejściem, łączącym Zamek z kościołem. Od jej imienia Pabianice zwały się początkowo Fabianice, a z biegiem lat zostały przemianowane na Pabianice.“

Dzierżawcy dóbr, czyli tenutariusze, mieszkali w drewnianym dworze, otoczonym ostrokołem i rowami napełnionymi wodą. Na Dobrzynce znajdował się most zwadzony. Zamek posiadał cztery baszty. Miasto otrzymało herb Kapituły Krakowskiej Aaron, przedstwiający trzy korony.

W roku 1411 i 1432, miasto gościło Władysława Jagiełłę. Szczególnie okzale wypadł przyjazd króla w roku 1432, gdy podejmował w Pabianicach posłów czeskich.

W roku 1463 przejeżdżał przez Pabianice i zatrzymał się w mieście król Kazimierz Jagiellończyk z małżonką swą i licznym dworem.

W roku 1466 Kapituła Krakowska delegowała znakomitego historyka polskiego i kanonika krakowskiego, Jana Długosza, aby zbadał stan gospodarczy dóbr pabianickich. „W owych czasach, tak mówi Długosz, wokoło Zamku były wielkie lasy, a w nich pełno dzikich zwierząt, więcej niż ludzi. Po dwu pożarach w roku 1513 i 1532 miasto rozwijało się dość szybko. Rzemieślnicy zorganizowali pięć cechów, powiększono przywilejami liczbę dni jarmarcznych.“

W drugiej połowie XVI wieku otrzymało dwa monumentalne budynki: Zamek murowany i kościół św. Mateusza.

Wiek XVII i XVIII zaznaczył się dla Pabianic takimi klęskami, jak morowe powietrze, pożar, grabież wojsk: polskich, szwedzkich, saskich i pruskich. Na skutek czego miasto znacznie podupadło, a władze pruskie, które obejmowały Pabianice po drugim rozbiorze, zastanawiały się nad tym, czy nie zamienić miasta na wieś.

W roku 1807 wchodziły w skład Księstwa Warszawskiego, a w 1815 — Królestwa Kongresowego. W tym czasie powstał w Pabianicach przemysł tkacki.

Owczesne władze rozparcelowały część dóbr, leżących po lewej stronie Dobrzynki i rozdały place w wieczystą dzierżawę licznie napływającym cudzoziemcom z Saksonii, Prus i Czech, dodając do tego bezpłatny budulec i zwalniając od szeregu danin. W ten sposób hodowano w Pabianicach element, który podczas ostatniej okupacji wykazał kim jest: zasymilowanym synem Ojczyzny, która tyle dla niego zrobiła, czy też zamaskowanym wrogiem.

Przed wybuchem wojny europejskiej w roku 1914 Pabianice liczyły pięćdziesiąt tysięcy mieszkańców.

Wojna europejska dała się miastu dotkliwie we znaki, ponieważ walki Rosjan z Niemcami prowadzone były trzykrotnie pod miastem. Kule armatnie uszkodziły szereg domów. Okupacja niemiecka wyczerpała miasto doszczętnie. Przemysł zamarł całkowicie. Maszyny zdewastowano, części ich wywieziono do Niemiec.

W czasie Polski Niepodległej miasto poczęło się ponownie rozwijać. Fabryki po odnowieniu puszczono w ruch. Liczba zakładów przemysłowych zwiększała się z roku na rok.

Od roku 1939 do 1945 Pabianice przeżyły najcięższą w dziejach okupację. Mieszkańców aresztowano, wywożono masowo do Niemiec, zatrudniano po 12 godzin w fabrykach. Do Pabianic zjeżdżali z „Reichu" „nadludzie", dla których zabierano mieszkania, meble, ubrania i dając przestrzeń życiową, a mieszkańców miasta spychając do roli pariasów.

Podczas nalotów w roku 1939 miasto niewiele ucierpiało, ale w 1945 roku podczas ucieczki Niemców ucierpiało bardzo. Przyczyną tego było liczne zgrupowanie się uciekających wojsk niemieckich. Wojska uciekały od strony Łodzi, Tuszyna, Piotrkowa.

Zniszczeniu uległa część ulicy Zamkowej, tzw. „gardziel", dalej dwie szkoły bliźniacze, zwłaszcza szkoła Nr 5 i pobliskie budynki przy ulicy Zamkowej. Poza tym Niemcy spalili fabryki — przy ul. Kilińskiego — tkalnie tzw. „parówki", fabrykę dawniej R. Kindler, starą przędzalnię dawniej Krusche i Ender. Zniszczeniu uległo wiele domów mieszkalnych.

Mimo okropnego zniszczenia — miasto szybko wraca do normy. Przemysł, oświata, kultura, życie społeczne — wszystko odradza się. Miasto, które liczy przeszło 600 lat istnienia, wzbudza szacunek i miłość mieszkańców. Mimo przeszłości historycznej jest jednak nawskroś miastem przemysłowym i nowoczesnym. Należy podkreślić, iż właśnie robotnicy pabianiccy stali zawsze bardzo wysoko pod względem patriotycznym i społecznym.

ZABYTKI PABIANIC

Z zabytków, zasługujących na szczególną uwagę — jest Zamek i kościół św. Mateusza.

Zamek jest to gmach murowany, dawna siedziba rządców dóbr pabianickich.

W XIV i XV wieku stał tu drewniany dwór, otoczony ostrokołem i rowami, napełnionymi wodą. W rogach dworu były cztery wieżyce, a ponad budynkami panowała ufortyfikowana wieża z zegarem. Przed wejściem do dworu wznosiła się samborza, czyli baszta, od której most zwodzony pro-

wadził do wieży. Od strony rzeczki stała druga baszta, strzegąca mostu.

W połowie XVI wieku wzniesiono na tym miejscu zamek murowany w stylu krakowskiego renesansu, przypominający szereg budowli monumentalnych tego okresu: jak ratusz w Szydłowcu i Sandomierzu oraz Sukiennice.

W planie jest to budynek prostokątny jednopiętrowy, mający w rogach dwa wyskoki. Okna umieszczone są we wnękach, utworzonych przez gotyckie szkarpy, które pod attyką łączą się lekkimi łukami. Piękną ozdobą zamku jest efektowna attyka, której estetycznie sfalowany grzebień zakrywa dach, chroniąc go od płonących pocisków. W attyce do dziś zachowały się otwory, w których mieszczą się rynny, a kiedyś żygacze, długie drewniane rynny, odprowadzające z dachu wodę, która spadała z góry na kamień, ułożony naprost wylotu żygacza.

Linia attyki ze strony południowej i północnej różni się od linii stron pozostałych. Całość budynku wywiera bardzo miłe wrażenie. Od roku 1833 Zamek był siedzibą Magistratu, aż do tej pory. Obecnie władze miejskie oddały go na wniosek ZNP. na muzeum.

Drugim ważnym zabytkiem jest kościół św. Mateusza.

W wieku XIV był na tym miejscu drewniany kościołek, mimo to odbywały się tu uroczyste nabożeństwa podczas pobytu króla Władysława Jagiełły i Kazimierza Jagiellończyka.

W roku 1535 wystawiono ponownie dom boży, lecz bez wieży.

W roku 1583 wzięto się do budowania na tym miejscu okazałej świątyni murowanej, którą wznosił na wzór kościoła płockiego Ambroży Włoch, rodem z Płocka. Świątynię wykończono 1588 roku. Wskutek częstych pożarów trzeba było niejednokrotnie świątynię odbudowywać, przyczym nie obyło się bez licznych zmian szczegółów architektonicznych. Obserwując cegły nazewnątrz świątyni, widzimy różne przybudówki, zamurowane okna itp. Podobnie zmianom uległy sklepienia wewnątrz świątyni.

Podchodząc do świątyni, zdala już zauważymy wyniosłą wieżę ośmioboczną, tak często w polskich świątyniach murowanych spotykaną, a opartą na podstawie czworobocznej. Przejście od czworoboku do ośmioboku zapełnione jest syme-

rycznymi przybudówkami. Wieża od roku 1865 zakończoną była baniastą kopułą, ale ponieważ podpory kopuły okazały się za słabe, zniesiono ją, a na jej miejsce zbudowano nakrycie w kszałcie piramidalno-gotyckim z banią i krzyżem na szczycie.

Gdy wejdziemy na cmentarz kościelny, który dawniej zgodnie ze zwyczajem był cmentarzem grzebalnym, zauważymy liczne silnie naciosane szkarpy gotyckie, szerokimi stopami przyparte do ziemi, a ramionami wspierające ściany świątyni.

Świątynia w planie zbudowana jest w kształcie krzyża, a czołem — prezbiterium — zwrócona jest do wschodu, jak wszystkie dawne polskie kościoły, w czym historycy dopatrują się jeszcze szczątków dawnego kultu słońca.

Na północnej ścianie świątyni wmurowany jest kamień z herbem, przypominającym herb Krakowa; herb przedstawia mur z trzema wieżycami i otwartymi wrotami.

Wewnątrz kościoła znajdują się trzy tablice: jedna z wizerunkiem Władysława Hermana, druga Judyty, a trzecia Anny Sułowskiej, córki dzierżawcy dóbr pabianickich, zmarłej w roku 1613.

Kamienna chrzcielnica, stojąca pod tablicą Władysława Hermana, pochodzi prawdopodobnie z czasów powstania świątyni.

Z nowszych budynków są: kościół NMP. w stylu gotyckim, kaplica św. Floriana i piękny gmach gimnazjum żeńskiego.

Między kościołem św. Mateusza, a Zamkiem na skwerku w 1933 roku na 600-lecie Pabianic staraniem całego społeczeństwa z inicjatywy K. Staszewskiego — wzniesiony został Pomnik Żołnierza. Piękna postać odlana była z brązu w dawnej Szkole Rzemiosł.

W 1939 roku Niemcy pomnik rozbili. Dzieci szkolne składały ukradkiem kwiaty, które odrzucali młodzi hitlerowcy.

Przy ulicy Kilińskiego znajduje się cmentarz grzebalny. związany mocno z historią Pabianic. Tak zwany stary cmentarz posiada mogiły Pabianiczan, którzy w w. XVII i XVIII zmarli na „morowe powietrze".

Obecnie na nowym cmentarzu leży kilkudziesięciu żołnierzy, poległych w ostatnich walkach z Niemcami w 1939 r.

Podczas okupacji niemieckiej, groby ich otaczane były przez społeczeństwo polskie wielką opieką i dekorowane stale jednakowym kwieciem. Należy podkreślić, iż cmentarz pabianicki jest jednym z najładniej utrzymywanych cmentarzy w województwie.

RUCH LUDNOSCI m. PABIANIC

Rok	1606	—	1 000	mieszkańców
„	1789	—	542	„
„	1794	—	482	„
„	1827	—	2 155	„
„	1845	—	3 911	„
„	1863	—	6 065	„
„	1896	—	25 440	„
„	1897	—	25 000	„
„	1921	—	30 000	„
„	1931	—	45 700	„
1. 3.	1939	—	52 850	„
22. 4.	1945	—	32 247	„
1.10.	1945	—	35 000	„

Polaków	—	30 595
Żydów	—	215
Rosjan	—	55
Niemców	—	4 100
Innych	—	35
Razem		35 000

SZKOLNICTWO

Na terenie Pabianic są:

3 Gimnazja Państwowe Ogólnokształcące — uczn. 1168, sił nauczycielskich 64.

1 Miejskie Gimnazjum Mechaniczne.

1 Niższa Szkoła muzyczna — uczn. 130; Dom Kultury.

12 Szkół Powszechnych, w tym jedna specjalna — uczn. 4466, sił nauczycielskich 107.

3 Szkoły Powszechne wieczorowe — uczn. 670, sił nauczycielskich 28.

2 Przedszkola Miejskie — dzieci 260, sił naucz. 3.

1 Przedszkole firmy „Krusche i Ender“ — dzieci 124, sił nauczycielskich 3.

Gimnazjum żeńskie im. Królowej Jadwigi przy ulicy Pułaskiego liczy 294 ucz. i 19 sił nauczycielskich.

Gimnazjum męskie im. J. Śniadeckiego przy ulicy Partyzanckiej 56 liczy 230 ucz. i 17 sił nauczycielskich.

Gimnazjum dla dorosłych przy ulicy Pułaskiego liczy 631 ucz. i 28 sił nauczycielskich.

Gimnazjum Mechaniczne przy ulicy Tuszyńskiej.

Szkoła Powszechna Nr. 1 przy ulicy Pułaskiego liczy 350 ucz., 8 sił nauczycielskich.

Szkoła Powszechna Nr 2 przy ulicy Tuszyńskiej liczy 420 ucz., 9 sił nauczycielskich.

Szkoła Powszechna Nr. 3, Plac Dąbrowskiego, liczy 330 ucz., 8 sił nauczycielskich.

Szkoła powszechna Nr 4 przy ulicy Tuszyńskiej liczy 51 ucz., 3 sił nauczycielskich.

Szkoła powszechna Nr 5 przy ulicy Zamkowej 65 liczy 429 ucz., 10 sił nauczycielskich.

Szkoła Powszechna Nr 6 przy ulicy Mariańskiej 4 liczy 520 ucz., 12 sił nauczycielskich.

Szkoła Powszechno Nr 7 przy ulicy Kaplicznej liczy 320 ucz., 9 sił nauczycielskich.

Szkoła Powszechna Nr 8 przy ulicy Tuszyńskiej 30 liczy 470 ucz., 8 sił nauczycielskich.

Szkoła powszechna Nr 9 przy ulicy Zamkowej 6 liczy 42 ucz., 10 sił nauczycielskich.

Szkoła Powszechna Nr 10 przy ul. Leśnej liczy 470 ucz., 10 sił nauczycielskich.

Szkoła Powszechna Nr. 11 przy ulicy Poniatowskiego 4 liczy 420 ucz., 10 sił nauczycielskich.

Szkoła Powszechna Nr 12 przy ulicy Pułaskiego liczy 362 ucz., 9 sił nauczycielskich.

OŚWIATA DOROSŁYCH

Miejska Powszechna Szkoła Wieczorowa Nr 1, ul. Szpitalna 1, ucz. 226, sił naucz. 9.

Miejska Powszechna Szkoła Wieczorowa Nr 2, Plac Dąbrowskiego 2, ucz. 230, sił naucz. 9.

Miejska Powszechna Szkoła Wieczorowa Nr 3, ul. Pułaskiego 24, ucz. 207, sił naucz. 10.

Przedszkole Nr 1, ul. Żeromskiego 15, dzieci 200

Przedszkole Nr 2, ul. Kapliczna 18, dzieci 60 — w obydwóch przedszkolach sił nauczycielskich 3.

Przedszkole b. firmy Krusche i Ender, ul. Kilińskiego 26, dzieci 124, sił naucz. 3.

Partia PPR. uruchomiła jeden kurs dla analfabetów, liczący 42 uczniów — siedzibą lokal PPR., ul. Fabryczna; drugi kurs dla analfabetów jest w stadium organizacji (organizuje instruktor oświaty dorosłych). Przy TUR. zawiązał się trzeci kurs dla analfabetów.

Na zakończenie nadmienić należy, że podczas trwania wojny, nieliczna garść nauczycielswa pozostała w mieście, przez cały czas prowadziła tajne nauczanie, pomimo silnych represji ze strony niemców.

BIBLIOTEKI — MUZEUM

Przy Inspektoracie Szkolnym znajduje się Nauczycielska Biblioteka Powiatowa (ul. Partyzancka 56), licząca 1090 tomów w języku polskim i 10 000 w języku obcym.

Biblioteka Miejska z siedzibą w Domu Kultury posiada około 4130 tomów, w tym beletrystyki — 1700, młodzieżowe — 530, poezja i dramat — 500, naukowe — 1400.

Wszystkie książki znajdujące się w bibliotece pochodzą ze zbiórek. Są to przeważnie zwroty książek z dawnych bibliotek: Miejskiej, PMS., Policyjnego Klubu Sportowego i innych, liczących w roku 1939 około 12 000 książek.

Muzeum Regionalne posiada zbiory o charakterze przyrodniczym (pozostałość po PMS. i Towarzystwie Krajoznawczym). Siedzibą Muzeum — Zamek.

ZESPOŁY ARTYSTYCZNE I KINA

Dom Kultury — ul. Garncarska 7.

Mieszczą się w nim: 1. Biura Wydziału Oświaty i Kultury; 2. Biblioteka Miejska; 3. Szkoła Muzyczna; 4. Zespoły artystyczne.

Z zespołów artystycznych, pracujących w ramach Domu Kultury, największą aktywność wykazuje zespół dramatyczny pod kierownictwem Stefana Kwiatkowskiego. Sztuki wystawiane przez powyższy zespół dramatyczny cieszyły się dużym powodzeniem.

Przedstawienia, akademie, odczyty i koncerty odbywają się w sali Domu Katolickiego — Tuszyńska 1.

Miasto posiada dwa kina: „Robotnik" — ul. Gdańska, „Polonia" — ul. Świętojańska.

Kina mają charakter oświatowy i rozrywkowy. Z sali kina „Robotnik“ korzysta sekcja kinofikacyjna ZNP., wyświetlając codziennie w godzinach pozalekcyjnych filmy naukowe i rozrywkowe tylko dla młodzieży szkół powszechnych i średnich.

ZNAKOMICI PABIANICZANIE

Baruch Maksymilian — historyk, autor pierwszej monografii m. Pabianic.

Lorentowicz Jan — literat-krytyk.

Pszenicki Andrzej — rektor Politechniki Warszawskiej.

Nawrocki Bolesław — artysta-malarz europejskiej sławy, nagrodzony złotym medalem w Paryżu.

Wajsówna Jadwiga — dyskobolka światowej sławy.

PABIANICZANIE ZASŁUŻENI MIASTU

Staszewski Kazimierz — autor Ilustrowanego Przewodnika po Pabianicach i powiecie łaskim.

PRZEMYSŁ — HANDEL

Czasy Królestwa Kongresowego zaznaczają się dla Pabianic jako lata szybkiego rozwoju, a to na skutek powstawania w Pabianicach i miastach okolicznych przemysłu tkackiego. Pierwsze warsztaty tkackie umieszczono w opustoszałym Zamku i jego oficynach.

Początkowo „fabrykanci“ posiadali po jednym warsztacie, z czasem zaczęli zatrudniać po kilku i kilkunastu robotników.

W roku 1850 sprowadzono do Pabianic pierwszą maszynę parową.

W roku 1896 powstają wielkie zakłady przemysłu włókienniczego, papiernia, fabryka chemiczna i inne.

Obecnie wielki przemysł przedstawia się następująco:

1. Państwowe Zakłady Włókiennicze dawniej Krusche i Ender.
2. Państwowe Zakłady Włókiennicze dawniej R. Kindler.
3. „Farbiarnia „Dobrzynka“.
4. Papiernia.
5. Fabryka chemiczna.

Przemysł średni i drobny posiada 40 tkalni mechanicznych, 2 młyny parowe, 1 kaszarnię, 1 fabrykę żarówek, 2 stolarnie mechaniczne, 3 drukarnie, 4 zakłady elektryczne, 19 zakładów fryzjerskich, 59 zakładów krawieckich, 16 zakładów malarskich, 16 zakładów ślusarskich, 26 zakładów szewskich, 16 zakładów stolarskich, 14 sklepów galanteryjnych, 10 sklepów z materiałami piśmiennymi, 103 sklepy spożywcze, 21 sklepów z warzywem, 22 sklepy piekarskie, 34 sklepy rzeźnicze, 3 cukiernie, 20 restauracji, piwiarnie i herbaciarnie.

Mały przemysł zatrudnia około 1600 robotników.

STOWARZYSZENIE SPÓŁDZIELCZE „SPOŁEM"

Ze względu na rolę ruchu spółdzielczego w życiu dzisiejszym podajemy krótki rys historyczny tegoż ruchu na terenie naszego miasta.

Należy podkreślić, że zaczątki ruchu spółdzielczego datują się w Pabianicach od 1893—1896 roku. W tym mniejwięcej czasie na terenie miasta powstają trzy sklepy o charakterze społecznym, które po kilku latach istnienia upadają.

Idea spółdzielczości kiełkuje i wśród robotników pabianickich. W 1901 roku powstaje tajna Kasa Wzajemnej Pomocy zorganizowana przez kulkunastu tkaczy z Wojciechem Szewcem i Walentym Wężakiem na czele.

Ciż sami robotnicy po pewnym czasie zakładają tajny sklepik spółdzielczy, mieszczący się w prywatnych mieszkaniach członków.

Oficjalnie pierwszy robotniczy sklep spółdzielczy otwarto w 1906 roku przy ul. Św. Rocha 22. Miał on charakter spółki komandytowej. W krótkim czasie powstaje w mieście kilka takich komandytówek i one po połączeniu się w 1907 roku przekształcają się w Stowarzyszenie Spożywcze „Społem".

W 1907 roku powstaje Stowarzyszenie Łokciowo-Galanteryjne „Światowid", a w 1909 roku Stowarzyszenie Spożywcze Robotników Chrześcijańskich „Praca".

Oba ostatnie stowarzyszenia, po połączeniu się w 1920 r., przyjmują nazwę „Pabianickie Stowarzyszenie Spożywców".

Dla dobra spółdzielczości Stow. Spoż. „Społem" i Pabianickie Stow. Spożywców łączą się w lipcu 1921 roku przyjmując nazwę Spółdzielcze Stow. Spoż. „Społem".

Od tego czasu datuje się stały rozwój instytucji, która pomimo strat poniesionych w okresie okupacji podjęła już poważną pracę na terenie miasta.

Spółdzielnia „Społem“ posiada 11 sklepów spożywczych w różnych punktach miasta, w tym 1 sklep rzeźniczy, 1 sklep materiałów piśmiennych, 1 własną masarnię i 1 własną piekarnię.

Związek Gospodarczy Spółdzielni R. P. „Społem“ oddział w Pabianicach załatwia sprawy zlecone przez Ministerstwo Aprowizacji i Handlu, a przede wszystkim rozprowadza artykuły aprowizacyjne i prowadzi akcje zasilania miejscowych spółdzielni. Adres: ul. Wspólna Nr 3.

URZĘDY I INSTYTUCJE

Zarząd Miejski — ul. Zamkowa 16

Starostwo — ul. Partyzancka 56

Miejski Urząd Bezpieczeństwa Publicznego — ul. Gdańska 6

Milicja Obywatelska — ul. Kościuszki 14

Ubezpieczalnia Społeczna — ul. Kościuszki

Urząd Skarbowy — ul. Zamkowa 26

Państwowy Urząd Repatriacyjny — ul. Warszawska 31

Bank „Społem“ — ul. Zamkowa 25

Komunalna Kasa Oszczędności — ul. Zamkowa 9

Bank Ludowy — ul. Pułaskiego

Rejonowa Komenda Uzupełnień — ul. Sejmowa 2

Rejonowa Komenda Wojenna — ul. Sejmowa 1

Powiatowy Urząd Zdrowia — ul. Legionów

Sąd Grodzki — ul. Zamkowa (w domu parafialnym)

Urząd Poczt i Telegrafów — ul. Pułaskiego 13

Inspektorat Szkolny — ul. Partyzancka 56

Komenda Powiatowej Milicji Obywatelskiej — Moniuszki 16

Urząd Informacji i Propagandy — ul. Partyzancka 56

Komenda Garnizonu — ul. Kilińskiego 8

Związek Nauczycielstwa Polskiego „Ognisko“ w Pabianicach, ul. Mariańska 3.

PARTIE POLITYCZNE — ORGANIZACJE MŁODZIEŻOWE ŚWIETLICE

1. Partie polityczne

Polska Partia Robotnicza — ul. Limanowskiego 11
Polska Partia Socjalistyczna — ul. Bagatela 8
Stronnictwo Demokratyczne — ul. Armii Czerwonej 20
Stronnictwo Ludowe

2. Organizacje Młodzieżowe

Związek Walki Młodych — ul. Gdańska 5
Organizacja Młodzieży TUR. — ul. Bagatela 8, Złota 5
Związek Młodzieży Demokratycznej — ul. Zamkowa 20
Związek Harcerstwa Polskiego — ul. Traugutta 6

3. Świetlice Młodzieżowe

a) Fabryczne:

Fabryka Papieru — ul. Generała Żymierskigo 7
Szwalnia Mechaniczna — ul. Warszawska 51
b. Zakłady Włókiennicze Krusche i Ender — ul. Zamkowa 3
Farbiarnia „Dobrzynka" — ul. Zamkowa 2
Zakłady Chemiczne — ul. Generała Żymierskiego 12
Tkalnia Krotoszyński — ul. Moniuszki 14
b. Zakłady Włókiennicze dawniej Kindler — ul. Zamkowa 31
Odlewnia Żelaza — ul. Łaska 3
Warsztaty Obuwia — ul. Kilińskiego 11

b) Instytucji publicznych:

Milicja Obywatelska — ul. Kościuszki 14
Rejonowa Komenda Uzupełnień — ul. Sejmowa 2
Urząd Bezpieczeństwa Publicznego — ul. Gdańska 4

c) Organizacji młodzieżowych:

Związek Walki Młodych — ul. Gdańska 5
T. U. R. — ul. Bagatela 8
Stronnictwo Demokratyczne — ul. Zamkowa 20
Związek Harcerstwa Polskiego — ul. Traugutta 8

UBEZPIECZALNIA SPOŁECZNA W PABIANICACH

Teren działalności — dwa powiaty: łaski i sieradzki.

Biura Ubezpieczalni Społecznej w Pabianicach — ul. Kościuszki 25, telefon 10; Ambulatorium — ul. Rocha 8, tel. 35; Szpital, Laboratorium Chemiczno-Bakteriologiczne, Zakład Rentgenowski — ul. Żeromskiego 20, tel. 58.

Ilość ubezpieczonych na 1. 10. 1945 r. — 17 844.

Oddziały: Zduńska-Wola, Sieradz, Łask i Zelow.

Punkty lecznicze: Szadek, Szczerców, Warta, Złoczew, Widawa.

P. C. K. — SZPITALE — APTEKI

Piękną tradycję na terenie Pabianic posiada Polski Czerwony Krzyż, zwłaszcza Koła Młodzieżowe przy szkołach. Dobrą postawę i sprawność wykazały Koła, witając Misję Amerykańską PCK., która przejeżdżała przez Pabianice.

Oddział PCK. — ul. Kościuszki 18.

Pabianice posiadają dwa szpitale: 1. Miejski Szpital — ul. Szpitalna 1; 2. Ubezpieczalni Społecznej — ul. Żeromsgiego 20.

Laboratorium Chemiczno-Bakteriologiczne i Zakład Rentgenologiczny Ubezpieczalni Społecznej — ul. Żeromskiego 20.

Ambulatorium Specjalistyczne Ubezpieczalni Społecznej— ul. Rocha 8.

Miejską Stację Opieki nad Matką i Dzieckiem — ul. Jana Nr 19.

Apteki: 1. Apteka „pod Orłem" — ul. Warszawska; 2. Apteka Bolechowskiego — ul. Warszawska; 3. Apteka Kotyni — ul. Zamkowa; 4. Apteka Markusa — ul. Zamkowa; 5. Apteka Państwowa — ul. Zamkowa 35; 6. Apteka Sieczkowskiego — ul. Moniuszki.

Polski Czerwony Krzyż oddział w Pabianicach rozpoczął swoją działalność po okupacji niemieckiej.

Dnia 24. 4. r. b. zwołane zostało zebranie, na którym wybrano pełnomocnika PCK. W tym czasie PCK. zorganizował i uruchomił punkt Sanitarno-Dożywczy na stacji kolejowej w Pabianicach, na którym udziela się doraźnej pomocy powracającym z obozu, jeńcom, repatriantom itp.

Pełnomocnik zajął się specjalnie punktem Sanitarno-Dożywczym; początkowo udzielano pomocy na punkcie sanitarnym, na punkcie dożywczym wydawano tylko chleb i kawę,

obecnie punkt dożywczy wznowił swoją pracę, zostają wydawane również obiady w postaci zup, wypłaca się również zapomogi pieniężne, rozdaje się odzież i inne. Niezależnie od tego Polski Czerwony Krzyż oddział w Pabianicach organizuje Koła PCK. przy szkołach, jak również po wsiach wśród młodzieży wiejskiej.

PARKI — BOISKA SPORTOWE

Nad rzeką Dobrzynką znajduje się Park Miejski im. Juliusza Słowackiego, który jest pięknym tłem dla Zamku, a za dworcem kolejowym — wielki park miejski zwany Parkiem Wolności, w którym ludność miasta w otoczeniu drzew liściastych i iglastych chętnie spędza wolne chwile.

Za czasów ostatniej okupacji park ten został bardzo zniszczony, a drzewostan w znacznej części wycięty.

Pabianice posiadają także duży stadion sportowy (dawniej firmy Krusche i Ender), na którym odbywają się mecze i inne imprezy sportowe.

ŚRODKI LOKOMOCJI

Pabianice leżą nad rzeką Dobrzynką, dopływem Neru. Ner wpada do Warty, Warta do Odry — wobec czego leżą na drodze wodnej do Szczecina. Od Łasku oddalone są o 16 km, od Łodzi o 14 km i leżą na wzniesieniu Piotrkowsko-Łódzkim. Krańcowe punkty miasta, tzw. Skręt, znajduje się 198 m nad poziom morza, a Park Wolności 192 m, zaś środkowy punkt — Zamek 177 m.

Położone przy drodze żelaznej Warszawsko-Kaliskiej Pabianice mają dogodne połączenia z miastami całej Polski.

Między Pabianicami a Łodzią kursują co 24 minuty tramwaje elektryczne, zastępujące także tramwaje miejskie, gdyż przejeżdżają na przestrzeni 4 km wzdłuż głównych ulic miasta.

Rozkład jazdy tramwajami

Kierunek	Tramwaj		Odjazd co minuta	Cena biletu	
	pierwszy	ostatni		zwykły	ulgowy
Łódź — Pabianice	5,05	22,40	24	15 zł	7 zł
Pabianice — Łódź	6,04	21,47			
Pabianice — Łódź	4,25	(wóz służbowy, z którego również może korzystać publiczność)			

Przyjazdy i odjazdy pociągów pasażerskich według czasu środkowo-europejskiego

ważny od dnia 25 września 1945 r.

Nr poc.	Przyjazd godz.	z	Odjazd godz.	do
621/522	1^{08}	Poznań	1^{10}	Warszawa Gł.
1433/1432	1^{25}	Łódź-Kaliska	1^{28}	Karsznice—Katowice
532	4^{40}	Wrocław—Ostrów	4^{42}	Warszawa Gł.
623/524	5^{52}	Szczecin—Poznań	5^{55}	Warszawa Gł.
1422	6^{28}	Bydgoszcz—Zd. Wola	6^{30}	Łódź-Kaliska
548	7^{02}	Sieradz	7^{03}	Łódź-Kaliska
523/624	7^{33}	Warszawa Gł.	7^{35}	Poznań
1121	9^{33}	Łódź-Kaliska	9^{35}	Częstochowa
534	11^{17}	Wrocław	11^{39}	Łódź-Kaliska
1421	13^{00}	Łódź-Kaliska	13^{02}	Bydgoszcz
625/526	14^{40}	Szczecin—Poznań	14^{42}	Warszawa Gł.
533	15^{23}	Łódź-Kaliska	15^{35}	Wrocław
547	17^{11}	Łódź-Kaliska	17^{12}	Sieradz
525/626	17^{57}	Warszawa Gł.	17^{59}	Poznań—Szczecin
1126	18^{00}	Częstochowa	18^{01}	Łódź-Kaliska
1430/1431	21^{23}	Katowice—Karsznice	21^{25}	Łódź-Kaliska
521/622	21^{31}	Warszawa Gł.	21^{32}	Poznań—Szczecin
531	23^{10}	Warszawa Gł.	23^{13}	Wrocław przez Ostrów

BIBLIOGRAFIA DOTYCZĄCA MIASTA PABIANIC

Baruch Maksymilian. „Pabianice, Rzgów i wsie okoliczne. Monografia historyczna dawnych dóbr Kapituły Krakowskiej w sieradzkim i łęczyckim“. Warszawa 1903, str. 362, ilustr. mapa. — Wyczerpane.

„Pabianice, Rzgów i wsie okoliczne. Studia i szkice historyczne“. Pabianice 1930, str. 130, ilustr. — Cena 5 zł.

Dąbrowicz T. „Kalendarz-Informator Pabianicki“. Pabianice 1914. — Wyczerpane.

Frankowski Józef. „Kościół św. Floriana w Pabianicach“. Pabianice 1930, str. 31, ilustr. — Cena 1 zł.

Staszewski Kazimierz. „Ilustrowany przewodnik po Pabianicach, Łasku i powiecie łaskim“. Pabianice 1929, ilustr. mapa, plan, str. 90. — Cena zł 1.20.

„Kościół Najświętszej Maryi Panny w Pabianicach 1898—1928 r.“ Pabianice 1928, str. 16. — Cena 20 gr.

„Pabianiczanie polegli za Ojczyznę“. Pabianice 1933, str. 16, ilustr. — Cena 20 gr.

„600-lecie miasta Pabianic“. Pabianice 1933, str. 16, ilustrowane. — Cena 20 gr.

SZKICE I STUDIA DRUKOWANE W CZASOPISMACH

Baruch Maksymilian. „Dawne włości pabianickie pod względem geologicznym“. Gazeta Pabianicka 1929, Nr 22 i 23.

„Kolonie arystokracji francuskiej w obrębie dawnych dóbr pabianickich“. Gazeta Pabianicka 1928, Nr 52.

„Kolonie niemieckie w obrębie dawnej włości pabianickiej“. Gazeta Pabianicka 1929, Nr 12.

„Krzysztof Sułowski, wojewoda rawski i nagrobek córki jego Anny w kościele pabianickim“. Rozwój, Łódź 1902, Nr 62.

„Pamiątka polska we Francji w związku z dziejami miasta Pabianic“. Gazeta Pabianicka 1928, Nr 46.

„Przyczynek do archeologii dawnej włości pabianickiej“. Gazeta Pabianicka 1929, Nr 5.

„Sądownictwo w dobrach pabianickich w XVI w.“ Ateneum 1899, zeszyt lipcowy, str. 109—127. Ocenił Zbigniew Pazdro — Przegląd Sąd. i Adm. 1900, str. 230—232.

„Statut 1715 roku“. Ateneum, Warszawa 1897, VII.

„Sąsiedztwo biskupa włocławskiego i Kapituły Krakowskiej“. Gazeta Pabianicka 1929, Nr 15.

„Z dziejów cechowych: I. Cech kowalski w Pabianicach; II. Przywilej cechów pabianickich“. Tydzień Piotrkowski 1899, Nr 52.

„Z pobytu Króla Jagiełły w Pabianicach“. Gazeta Pabianicka 1928, Nr 49.

Czajewski W. „Pabianice — przechadzka artystyczna“. Rozwój, Łódź 1898, Nr 51.

Lorentowicz Jan. „Lud fabryczny w Pabianicach". Wisła t. IV, Warszawa 1890.

Malinowski Józef. „Harcerstwo pabianickie w walkach o wolność i niepodległość Polski". Gazeta Pabianicka 1928, Nr 46.

POWIAT ŁASKI

MIASTO ŁASK

Na terenie powiatu łaskiego oprócz miasta Pabianic znajduje się jeszcze jedno miasto Łask, które jest od roku 1867 miastem powiatowym, mimo że w sąsiedztwie znajdowały się większe już podówczas od Łasku — Pabianice, Na wybór Łasku, jako siedziby powiatu, wpłynęło dogodniejsze od Pabianic położenie w stosunku do pozostałych okolic powiatu.

Pczątkowo Łask był wsią. Dzięki staraniom dziedzica Łasku, Jana Łaskiego, wieś ta została zamieniona w roku 1422 przywilejem króla Władysława Jagiełły na miasto.

Najciekawszym zabytkiem w Łasku jest murowany kościół (niegdyś w stylu gotyckim), wybudowany w początkach XVI wieku przez prymasa polskiego, arcybiskupa gnieźnieńskiego Jana Łaskiego. W 1525 roku kościół został wyniesiony do godności Kolegiaty, której infułat miał prawo do szat biskupich oraz do pełnienia wielu czynności biskupa.

Wraz z upadkiem miasta upadła i kolegiata; w 1819 r. została suprymowaną na infułację i probostwo.

Liczne przeróbki zatarły styl gotycki, pozostały tylko ślady od strony zewnętrznej kościoła oraz w zakrystii i skarbcu. — Wnętrze świątyni nosi cechy stylu barokowego.

Cały kościół łaski jest jednym cennym muzeum.

Obraz w głównym ołtarzu, przedstawiający św. Michała Archanioła, zabijającego smoka, — malował mistrz włoski Filip Castaldi. Obraz Chrystusa pod krzyżem jest podobno pędzla Michała Anioła.

Najcenniejszym jest obraz M. Boskiej wyrzeźbiony w białym marmurze, umieszczony na ciemno-czerwonym aksamicie,

oprawiony w ramy i szkło. Za szkłem znajduje się 14 relikwiarzy. Obraz ten był niegdyś własnością papieża Leona X, a potem jego synowca, Klemensa VIII, który, według legendy, ofiarował jego prymasowi, Janowi Łaskiemu.

Na ścianach zakrystii wiszą liczne portrety kanoników z wieku XVII.

W komodach i szafach są przechowane liczne bogate szaty liturgiczne oraz naczynia kościelne.

W skarbcu — bulle papieskie, dekrety arcybiskupie i dekrety królewskie, antyfonarze i psałterze. Dokumenty i księgi pisane są na pergaminie. Niektóre dokumenty są zaopatrzone pieczęciami woskowymi. Na księgach znajdują się pięknie i precyzyjnie wykonane inicjały.

W podziemiach kościoła spoczywają zwłoki częściowo rodziny Łaskich, częściowo innych dostojnych wiernych, którzy chcieli spoczywać w świętej ziemi cmentarza łaskiego.

Kościół otacza cmentarz kościelny, na którym Jan Łaski polecił rozsypać ziemię przywiezioną z Jerozolimy i innych świętych miejsc.

Na zewnętrznej ścianie kościoła od strony zachodniej znajduje się herb Korab, którym pieczętowali się Łascy.

OSADY MIEJSKIE — GMINY

Na terenie powiatu oprócz dwóch miast Pabianic i Łasku znajdują się jeszcze cztery osady miejskie (Lutomiersk, Zelów, Widawa, Szczerców) oraz 18 gmin wiejskich.

Wymienione wyżej osady miejskie były niegdyś miastami i posiadają prócz Zelowa dość bogatą przeszłość i pamiątki historyczne. Osadę Zelów utworzyli w 1803 roku emigranci część dawnego klucza majątków (przed wojną był właścicieskiego.

We wsi Porszewice, gm. Górka Pabianicka, znajduje się część danewgo klucza majątków (przed wojną był właścicielem b. fabrykant łódzki Steinert) pałac i kilka wil wśród dużego parku-lasu, przyznany przez Województwo Łódzkie Kuratorium Okręgu Szkolnego Łódzkiego. — Podczas tegorocznych wakacji majątek był wykorzystany na kolonie dla dzia-

twy szkolnej, z których korzystało około 1400 dzieci z Pabianic, Łasku i Zelowa.

SZKOLNICTWO W POWIECIE ŁASKIM

W powiecie łaskim są czynne: Gimnazjum Koedukacyjne z siedzibą w Łasku, Szkoła Rolnicza męska — w Sędziejowicach, gm. Wężykowa Wola, 74 szkoły powszechne, 50 szkół powszechnych dla dorosłych.

W szkołach powszechnych uczy się 19 339 uczniów i pracuje 354 sił nauczycielskich.

W szkołach powszechnych dla dorosłych uczy się 945 uczniów i pracuje 97 nauczycieli.

Zestawienie Szkół Wieczorowych na terenie pow. łaskiego

L. p.	Miejscowość	Ilość szkół	Ilość nauczycieli	Ilość uczniów
1	Widzew	2	3	40
2	Dobroń	3	5	40
3	Mikołajewice, gm. Lutomiersk	1	2	35
4	Łask (miasto)	1	6	60
5	Łask (gmina)	2	2	35
6	Dłutów	2	4	45
7	Wodzierady	5	8	150
8	Dąbrowa Rusiecka	2	3	40
9	Zapolice	2	2	37
10	Sędziejowice	5	7	75
11	Szczerców	3	3	38
12	Bałucz	4	5	70
13	Chociw	4	4	50
14	Wygiełzów	5	8	70
15	Zelów	1	1	20
16	Buczek	3	4	60
17	Pruszków	5	7	80
	Razem	50	74	945

W Hucie Dłutowskiej, powiat Dłutów, znajduje się Uniwersytet Ludowy im. Cierniaka.

Na terenie powiatu znajdują się organizacje młodzieżowe przy świetlicach partyjnych i świetlicach młodzieżowych z następującymi siedzibami:

Lista wszystkich organizacji młodzieżowych przy świetlicach na terenie powiatu łaskiego

L. p.	Gminy	Świetlice partyjne	Świetlice organizacyj młodzieżowych
1	Widzew	2 świetl. PPR.	1 świetl. ZWM.
2	Górka Pab.	1 świetl. PPR.	2 świetl. ZWM. 1 świetl. Wici
3	Dłutów	1 świetl. PPR.	1 świetl. Wici
4	Dobroń	1 świetl. PPR.	1 świetl. Wici
5	Buczek		1 świetl. Wici
6	Zelów	1 świetl. PPR. 1 świetl. Str. Dem. 7 świetl. Zw. Zaw.	1 świetl. ZWM.
7	Wygiełzów		3 świetl. Grom.
8	Szczerców	1 świetl. PPR.	1 świetl. ZWM.
9	Widawa	1 świetl. PPR.	1 świetl. ZWM.
10	Chociw		4 świetl. Wici
11	Zapolice		1 świetl. ZWM. 1 świetl. Wici
12	Sędziejowice		1 świetl. Pow. Szk. Rolniczej 1 świetl. Wici
13	Pruszków		
14	Łask	1 świetl. PPR. 1 świetl. Str. Lud.	
15	Bałucz		
16	Wodzierady	1 świetl. PPR. 1 świetl. Str. Lud.	1 świetl. Wici
17	Lutomiersk		1 świetl. Pow. Szk. Rolniczej 1 świetl. Wici
18	Rusiec		

W Pabianicach znajduje się 158 ulic. W 1945 roku Miejska Rada Narodowa zmieniła nazwy następujących ulic:

ul. Krótka na ul. Bohaterów, ul. Zamkowa na ul. Armii Czerwonej, ul. Pierackiego na ul. Generała Berlinga, ul. Piłsudskiego na ul. Marszałka Roli-Żymierskiego, ul. Łaska na ul. Generała Żukowa, ul. Św. Rocha na ul. Gwardii Ludowej, ul. Św. Jana na ul. Legionów, ul. Gdańska na ul. im. Wandy Wasilewskiej.

SPIS TREŚCI INFORMATORA

Odbito w Drukarni Nr 1
pod zarządem Państwowych Zakładów Wydawnictw Szkolnych w Łodzi
(I-79 — 1000)

legenda

1 dworzec kolejowy
2 odlewnia żelaza
3 młyn „jedność"
4 młyn „spójnia"
5 szkoła powszechna nr.5 i nr.11
6 szpital ubezpieczalni społecznej
7 boisko sportowe „sokół"
8 państwowe zakłady włókiennicze „kindler"
9 powiatowy zarząd drogowy
10 bank ludowy
11 szkoła powszechna nr. 1
12 szkoła powszechna nr. 12
13 bank „społem"
14 poczta
15 państwowe żeńskie gimnazjum i liceum
16 starostwo i inspektorat szkolny
17 ochrona katolicka
18 państwowe męskie gimnazjum i liceum
19 kino „polonia"
20 stacja telefonów
21 komunalna kasa oszczędności
22 państwowe zakłady włók. kruscheiender
23 pabianicka fabryka przemysłu chemicznego
24 pabianicka fabryka papieru i celulozy
25 pabianicka fabryka waty i gazy
26 urząd bezpieczeństwa
27 kino „robotnik"
28 szkoła powszechna nr. 3
29 miejski dom kultury i szkoła muzyczna
30 stacja transformatorów elektrycznych
31 rejonowa komenda uzupełnień
32 szkoła powszechna nr.7
33 rzeźnia miejska
34 szpital miejski
35 szkoła powszechna nr. 10
36 szkoła powszechna nr. 2
37 miejskie gimnazjum mechaniczne
38 szkoła powszechna nr. 8
39 miejski dom noclegowy
40 szkoła specjalna nr.4
41 dom katolicki
42 państwowa fabr. falb. „dobrzynka"
43 fabryka żarówek „osram"
44 szkoła powszechna nr. 9
45 zarząd miejski
46 miejska milicja obyw.
47 straż miejska
48 szkoła powszechna nr. 6
49 powiatowa milicja obyw.
50 ubezp. społ.
51 pub. fabr. mebli biur.
52 urząd skarbowy
53 sąd grodzki
54 boisko sport. Kruscheiender
55 spółdz. spoż. społem
P.T. przystanki tramw.
A apteki
H.P. hotel polski
✚ polski czerwony krzyż
kościoły
kaplice
cmentarze
ratusz-muzeum

Pabianice październik 1945. W.A